

הגמרא הביאה נידון נוסף בדין "גר תושב":

כבר התבאר בתחילת המסכת, שאסור לשלוח לגוי שלשה ימים לפני ימי אידיהם, כל דבר שעלול לשמש אותו לעבודה זרה.

ברם, לגר תושב, שידוע לנו שאינו עובד עבודה זרה, מותר לשלוח.

והנה, רב יהודה, שדר ליה קורבנא [שלח מתנה] לגוי בשם אבידרנא, ביום אידם. אף על פי שלא היה גר תושב.

ואמר, ידענא ביה דלא פלח [יודע אני, שאינו עובד] לעבודת כוכבים. (74)

אמר לו רב יוסף: והלא תניא בבבלי (הובאה לעיל), "איזהו גר תושב? כל שקיבל עליו בפני ג' חברים שלא לעבוד עבודת כוכבים", משמע, שאם לא קיבל בפני שלשה חברים, יש לחוש שמא עובד עבודה זרה הוא?

אמר לו רב יהודה: כי תניא ההיא [מה ששנינו, שצריך לקבל על עצמו בפני שלשה חברים שלא יעבוד עבודה זרה], לא נשנה אלא אם באנו להחיותו.

אבל כדי להתיר לשלוח לו מתנה ליום אידו,

אין צורך שיקבל עליו בפני שלשה חברים. (75)

מקשה הגמרא: והא אמר רבה בר בר חנה אמר רב יוחנן: גר תושב שעברו עליו י"ב חדש ולא מל, הרי הוא כמין שבעובדי כוכבים. משמע, שלכל דבר הרי הוא כגוי, ולא רק אם באנו להחיותו?

מתרצת הגמרא: התם, כגון שקיבל עליו למול ולא מל. ואזי, דינו כמין שבעובדי כוכבים. אך אם לא קיבל על עצמו למול, ויודעים אנו שאינו עובד עבודה זרה, די בכך כדי להתיר לשלוח לו מתנה ליום אידו.

ואף רבא אמטי ליה קורבנא [הביא מתנה] לגוי בשם בר שישך, ביום אידם.

ואמר, ידענא ביה דלא פלח [יודע אני, שאינו עובד] לעבודת כוכבים.

אזל, כשבא אליו, אשכחיה [מצאן] דתיב עד צואריה בוורדא [יושב עד צוארו באמבט של מי ורדים], וקיימן [עומדות] זונות ערומות קמיה [לפניו].

אמר ליה בר שישך, אית לכו כהאי גוונא לעלמא דאתי [וכי יש לכם תענוגות כאלו בעולם הבא?]

רשות", ולא גרסו "ונותן רשות".

74. צריך באור, אם אינו עובד עבודת כוכבים, מדוע חגג את חגיה?

מבאר היעב"ץ, ראש שנה שלהם הוא יום אד, שהנכרים עושים אותו חג לעבודה זרה, ואילו השרים היו חוגגים בו הואיל והוא ראש שנתם. אבל לא היתה כונתם לחוג בו לשם עבודה זרה, רק חג הוא להם לפי שהוא ראש

שנתם, וחושבים לסימן טוב כשמביאים להם דורון בו.

75. התוספות (לעיל נו' ב', ד"ה לאפוקי) התקשו, הרי חכמים אסרו משא ומתן ביום אידם, אפילו עם גוים שאינם מנסכים לעבודה זרה, והיאך התיר רב יהודה לעצמו לשלוח למתנה לגוי? והלא כל דבר שנמנו ואסרוהו, צריך מנין אחר להתירו?

אמר ליה רבא, דידן עדיפא טפי מהאי [שכרינו לעולם הבא, עדיף מזה].

אמר ליה בר שישך: טפי מהאי מי הוה [וכי הנאה גדולה מזו]?

אמר ליה רבא: אתון איכא עליכו אימתא דמלכותא. אנן, לא תיהוי עלן אימתא דמלכותא. [אתם, אימת מלכות מוטלת עליכם, אך לנו, בעולם הבא, לא תהא אימת המלכות מוטלת עלינו].⁽⁷⁶⁾

אמר ליה בר שישך: אנא, מיהא מאי אימתא דמלכותא איכא עלי [איזו אימת מלכות מוטלת עלי]?

עד דיתבי, אתא ההוא פריסתקא דמלכא [בא שליח המלכות], אמר ליה לבר שישך, קוב:

דקבעי לך מלכא [המלך מעונין בך].

כי נפיק ואזיל [כשיצא בר שישך ללכת בגזירת המלך], אמר ליה לרבא, עינא דבעי למיחזי לכו בישראל תיפקע [עין המתאווה לראות רעתכם, תיעקך], שהרי הקב"ה ממלא כל תאוותכם, ואף שיחתכם מתבררת תיכף ומיד.

אמר ליה רבא: אמון.

ואכן, פקע עיניה [נעקרה עינו] דבר שישך.⁽⁷⁷⁾

אמר רב פפי: איבעי ליה למימרא ליה מהאי קרא (תהלים מה י'): "בנות מלכים ביקרותיך, נצבה שגל לימינך, בכתם אופיר".⁽⁷⁸⁾

ענה לו רבא, "אתם אימת מלכות עליכם", כלומר, אימת המלכות מונעת מכם ליהנות בשלוח גמורה, אך אנו, בעולם הבא יתמלאו כל רצונותינו באין כל מפריע.

77. הגאון רבי שמואל אהרן ראבין, אב"ד קראטשין (בעל עיני שמואל), מבאר, מדוע נענש בר שישך בפקיעת עינו?

וכתב: הכונה בזה, דהנה הוא שאל על תאות הזנות, אם יש להם כדוגמתם, ואמרו בגמרא בברכות (יב' ב') "אחרי עיניכם, זו עריות", כי הזנות פוגם בעין הראות, והמקדש את עין הראות, ינצל מהסתכלות בעריות, ויזכה לראות ולהשיג בנעם ה' בעין השכל. (וזהו "עין לא ראתה אלקים וולתך").

ולכן בר שישך, שהסתכל בעריות, נענש בפקיעת עינו.

78. על פי פשוטו, התחבר שיר זה על ידי בני קרת, ליום נישואי שלמה עם בת מלך צור. אך

ותרצו, חכמים לא אסרו לשלוח אלא לסתם גוי, שדרכו לנסך, ואסרו, אפילו אם אינו ניסך לעבודה זרה. אך גוי שאינו מנסך כלל, לא גזרו בו.

76. רבי צדוק הכהן מלובלין (עיין מחשבות חרוץ, אות ח' ד"ה וזה סוד, ובדברי סופרים יד:; וכן תקנת השבים ל:; מעמיק לבאר את הדין ודברים שהיה בין רבא לבר שישך:

הנה זה ברור, שענין השכר בעולם הבא הוא, מילוי רצונו ותאותו של האדם בשלוח גמורה, בלא שום מעכבים ומניעות. [על דרך שאמרו "ביקש יעקב לישב בשלוח", ובא השטן וקיסרג, "לא די להם לצדיקים במה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוח בעולם הזה", ומבואר, שענין השכר בעולם הבא, הוא מילוי כל רצונותיו של האדם בשלוח].

וזה היתה טענתו של בר שישך, שכבר בעולם הזה, מתמלאות כל תאותיו ורצונותיו באין מפריע.

ומקשה הגמרא: וכי שכרו מותר, אף על גב דלא אמר לו לעיתותי ערב [לאחר שנשלם יום העבודה]!?

כלומר, האם שכרו מותר גם באופן שהעביר לו חבית יין נסך באמצע יום העבודה, ונטל שכר עבור עבודה זו?!

ורמינהי, הרי שנינו בברייתא: "השוכר את הפועל, ולעיתותי ערב אמר לו העבר חבית של יין נסך ממקום למקום, שכרו מותר". (83)

משמע: טעמא דאמר לו לעיתותי ערב, אין. כלומר, רק אז שכרו מותר, אך אם העביר לו חבית יין נסך בכלי יומא [בתוך זמן העבודה], לא.

ואילו במשנתנו משמע, ששכרו מותר בכל אופן, אפילו אם העביר בתוך זמן

פירוש: בנות מלכים תעמודנה לפניך לכבודך ולשרותך, (79) אך השגל, כלומר, האשה המיועדת למשכב, תעמוד לימינך, ותעלה על כולך, כשם שהזהב הבא מאופיר מעולה מכל זהב אחר. (80) (81)

אמר רב נחמן בר יצחק, איבעי ליה למימרא ליה מהבא (ישעיהו סד' ג'): "עין לא ראתה אלהים זולתך, יעשה למחכה לו".

פירוש: עין לא ראתה, זולת עינו של הקב"ה, את אשר יעשה למחכה לו, כבוד וגדולה שלא נראו כמותם. (82)

שנינו במשנה "שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת אף על פי שאמר לו העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום, שכרו מותר".

בפשטות, לשון המשנה מורה, ששכרו מותר בכל מקרה.

שהיא המלכה, תעמוד לימינך, "בכתם אופיר", "כתם" ראשי תיבות "כהונה", "תורה", "מלכות", שהם ג' הכתרים שזוכים להם על ידי חכמת התורה.

82. ויש שפרשו, "עין לא ראתה", כלומר, עין שלא הביטה בעולם הזה בדבר שאסור לה להביט בו, מתוך יראת אלקים, היא תזכה לשכר שיתן אלקים למחכים לו. יעב"ץ.

83. לכאורה צריך באור, מה החידוש בכך ששכרו מותר, והרי עשה עמו בחנם?

ומבאר החתם סופר, על פי דברי הרמב"ן, שאסור לעבוד ביין נסך אפילו בחנם. ואם עבד, ממשכנים אותו עד כדי שכרו.

ואמנם, הא דמשכנים אותו עד כדי שכרו, ודאי שאותו שכר אינו נאסר לכל העולם אלא לפועל לבדו.

רבותינו דרשוהו, לשכר תלמידי חכמים בימות המשיח. (עיין מלבי"ם, ורש"י שם).

79. המילה "ביקרותיך" מתפרשת בשני אופנים, או מלשון "יקר", דהיינו כבוד. או מלשון "ביקור", דהיינו, מבוקרת ועומדת לשירות. עיין רש"י (תהלים שם).

80. על פי המלבי"ם.

81. החתם סופר מבאר, דקרא קאי על התורה ושאר החכמות שהם פילגשים לתורה לרקחות וטבחות.

וזהו שאמר, "בנות מלכים", היינו כל החכמות כולם, המה "ביקרותיך", כלומר, בכבודך. דהיינו, יכבדו וישמשו את חכמת התורה, ועל ידי שתעיין בכל החכמות, אזי ניצבה שגל לימינך", דהיינו חכמת התורה,

(84) העבודה?

ומכח קושיא זו, אמר אביי: אכן, יש לדחוק ולומר, כי תנן נמי מתניתין, דאמר לעיתותי ערב תנן. [גם משנתנו עוסקת במקרה שאמר לו לעיתותי ערב].

אך רבא אמר: לעולם, משנתנו עוסקת אפילו אם העביר לו חבית יין נסך באמצע היום, ובכל זאת לא קשיא מהברייתא דלעיל.

דהא דאמרינן בברייתא שאם לא אמר לו לעיתותי ערב שכרו אסור, מדובר בגוונא דאמר ליה "העבר לי מאה חביות במאה פרוטות", ונמצאת חבית יין נסך ביניהן, אזי כל שכרו נאסר. (85) כיון שעד שלא יעביר את כל החביות לא יקבל את כל השכר, נמצא שכל השכר תלוי בהעברת חבית יין הנסך, ונאסר. (86)

ומבאר המהרש"א, בתחילה הגמרא הבינה שמדובר כשאמר לו "העבר לי מאה חביות במאה פרוטות", ובכל זאת כתוב במשנה "שכרו מותר", ובמקרה זה, כיון שהעברת מאה החביות היא פעולה אחת, לא מסתבר לומר שחלק מהשכר אסור, שהרי כתוב "שכרו מותר" ומשמע כל שכרו.

אבל במסקנא, שמדובר כשאמר לו "העבר לי חבית חבית בפרוטה", שכר כל חבית עומד בפני עצמו, ובאמת כל השכר שניתן עבור חביות ההיתר, מותר. אמנם, שכר חבית האיסור, אסור. וכאן לא שייך לומר ש"שכרו מותר" משמע כל שכרו, כיון שכל שכר נחשב לעצמו].

ג. בנידון דידן, אפילו לדעת רבן גמליאל כל השכר אסור. כיון שיש לחוש שמא יקח ממנו גם את שכר האיסור.

אבל במשנה לקמן, כיון שאין הדרך למכור יין לגויים, התירו לו למכור את כל היין חוץ מדמי יין הנסך שבו.

85. אבל אם אמר "מאה חביות בחמשים פרוטות", כיון ששוי העברת חבית יין הנסך פחות מפרוטה, לא נאסר, אף על פי שכל השכר תלוי באותה מצחית הפרוטה. (עייני רשב"א).

86. משמע, אם אמר לו לעיתותי ערב, שכרו מותר, אף על פי שהיא מאותן חביות שהתנה

ולכן, בנידון דידן, שעבד בחנם, אכן, ממשכנים את הפועל עד כדי שכרו, וקא משמע לן, דמכל מקום שכרו מותר לכל העולם, ולא נאסר אלא לפועל בלבד.

84. במשנה לקמן (עד' א') נחלקו רבנן ורבי שמעון בן גמליאל, לדעת רבנן, אם התערב יין נסך ביין אחר, הכל אסור. ולדעת רשב"ג, ימכר כולו לגוי חוץ מדמי יין נסך שבו.

ולכאורה לפי רשב"ג, גם בנידון דידן, אם התערב שכר חבית יין נסך בשכר שאר החביות, שכרו מותר חוץ מדמי החבית.

והקשו התוספות, אם כן, מדוע הגמרא לא תרצה, שהמשנה כדעת רשב"ג, והברייתא כדעת רבנן?

התוספות תרצו כמה תרוצים על קושייתם: א. ניחא לגמרא להעמיד את המשנה אפילו כדעת רבנן.

ב. במשנה כתוב "שכרו מותר", ומשמע, כל שכרו, ואילו לרשב"ג, שכר יין הנסך אסור בכל מקרה.

[המהרש"א הקשה על תירוץ זה: הרי לפי תרצו של רבא, מדובר במשנה כשאמר לו "העבר לי חבית חבית בפרוטה", ואז שכר כל החביות מותר, ושכר חבית יין הנסך אסור, ואם כן, מדוע נאמר במשנה "שכרו מותר" דמשמע כל שכרו?]

מדוע השמיענו התנא שנית, שכר עבודה ביין נסך אסור, היינו רישא? הלא כבר למדנו זאת ברישא?

מתרצת הגמרא: **סיפא איצטריכא ליה**. התנא בא ללמדנו את הדין האמור בסיפא: **"שכרה לישב עליה אף על פי שהניח עובד כוכבים לגינו [כדו, ובו יין נסך] עליה, שכרו מותר"**. ואגב הסיפא, שנה גם את הרישא.

מקשה הגמרא: **למימרא**, האם כונת התנא לומר, **דלגין לאו דינא הוא לאותוביה** [השוכר חמור, אסור לו להניח את הכד על גבה], ולכן אם הניח הגוי את הכד על גב החמור, שכרו מותר?!

ורמינהי, הרי שנינו בברייתא: **השוכר את החמור, שוכר מניח עליה כסותו**,⁽⁸⁸⁾ ולגינתו, ומזונותיו של אותו הדרך. אפילו תארך הדרך כמה ימים. אך **מכאן ואילך**, אם בא להניח על החמור משאות נוספים, החמור [מוביל החמור] **מעכב עליו** [יכול למנוע בעדו].⁽⁸⁹⁾

אך, **הא דאמרינן** במשנה ששכרו מותר אפילו אם העביר חבית באמצע היום, מדובר בגוונא דאמר ליה **"העבר לי חבית חבית בפרוטה"**. נמצא ששכר כל חבית משתלם בנפרד. ולכן, גם אם העביר חבית יין נסך, לא נאסר שכר שאר החביות, אלא שכר העברת חבית יין הנסך לבדו.⁽⁸⁷⁾

והתניא, בניחותא, כלומר, כך גם שנינו בברייתא: **השוכר את הפועל, ואמר לו, "העבר לי מאה חביות במאה פרוטות"**. ונמצאת חבית של יין נסך ביניהן, שכרו אסור.

אך אם אמר **"העבר לי חבית חבית בפרוטה"**, ונמצאת חבית של יין נסך ביניהן, שכרו מותר. וכדברי רבא:

עוד שנינו במשנה: **"השוכר את החמור להביא עליה יין נסך שכרו אסור**, שכרה לישב עליה, אף על פי שהניח עובד כוכבים לגינו עליה, שכרה מותר".:

מקשה הגמרא: **הא תו למח לי?**

עמו.

והקשו התוספות, הרי מכל מקום שכר האיסור מעורב בכל שכר ההיתר, ומדוע שרי? ותרצו, ודאי מדובר כשהשלים מלאכתו ביום, ולעיתותי ערב, אחר שהשלים קבלנותו, אמר לו להוליק חבית יין נסך. וקא משמע לן, שאף על פי שלא עשה עמו תנאי חדש, אלא על פי תנאי הראשון הוא מעביר בפרוטה לפי חשבון מאה במאה פרוטות, וסלקא דעתך שהכל שכר אחד הוא, ונמצא בשכרו מעורב שכר יין נסך, קא משמע לן דשרי. והוה ליה כמעביר ביום של אחריו מאחר שכבר השלים קבלנותו.

87. באור הגמרא על פי רש"י. ועיין לעיל

(הערה 7) שיטות ראשונים נוספות בבאור הגמרא.

88. לדעת רבינו תם, יש לגרוס כאן "כסתו", דהיינו הכר הקטן שיושב עליו. אבל "כסתו", דהיינו בגדו, פשיטא שמותר להניח. וכי ילך ערום?! ואף כסות נוספת להחלפה, פשיטא שמותר לקחת עמו. אמנם, הריטב"א גרס "כסתו", ומפרש שמדובר בכסות שצריך ללבוש באותה העיר שנוסע אליה. ואף על פי שאינו צריך לה במהלך הדרך, מותר.

89. גם אם המזונות באותה עיר שאליה הוא

וכן החמר מניח עליה שעורים ותבן ומזונותיו של אותו היום, אך מכאן ואילך, אם בא להניח מזונות לכמה ימים מראש על החמור, השוכר מעכב עליו.⁽⁹⁰⁾ עד כאן הברייתא.

משמע, שיותר לשוכר להניח את לגינו על גב החמור, ואם כן, מדוע אם שכר את החמור, והניח עליו לגין של יין נסך, שכרו מותר?

אמר אביו, נחי דלגין דינא הוא לאותובי, מיהא אי לא מוטיב ליה, מי אמרינן ליה נכי ליה אגרא דלגינתו [אמנם מותר להניח את הלגין על גב החמור, אך אם לא יניחנו, האם יפחות לבעל החמור משכרו משום כך?]; ודאי שלא!

ואם כן, השכר שקיבל בעל החמור עבור חמורו, אינו עבור הנחת הלגין. ולכן שכרו מותר.

אגב אורחא, הגמרא מבארת את הברייתא שהובאה לעיל:

חיבי דמי? כלומר, מדוע לשוכר מותר להניח משא ומזונות עבור כמה ימים, ואילו לחמר לא התירו אלא מזונות יום אחד בלבד?

אי דשכיח למזבן, [אם אפשר לקנות בקלות

במהלך הדרך] חמר נמי לעכב. ומדוע התירו לשוכר להעמיס מזונות עבור מספר ימים?

ואי דלא שכיח למזבן, [ואם קשה להשיג מזונות במהלך הדרך] שוכר נמי לא לעכב, ומדוע יכול למנוע מהחמר להעמיס מזונות למספר ימים מראש?

אמר רב פפא: לא צריכא, מדובר במקרה דשכיח למיטרח ולמזבן מאונא לאונא⁽⁹¹⁾ [אפשר לטרוח ולהשיג מזונות בכל ערב, כשעוצרים ללון במלון].

ולכן, חמר, שדרכיה למיטרח ולמזבן [דרכו לטרוח ולקנות אוכל] יכול לעכב בעדו שלא יעמיס על החמור מזונות למספר ימים מראש, אלא יקנה במהלך הדרך.

אך שוכר, לאו דרכיה למיטרח ולמזבן [אין דרכו לטרוח ולקנות אוכל], ולכן אין החמר יכול לעכב בעדו מלהעמיס על החמור את המזונות לכל הדרך מראש.⁽⁹²⁾

הגמרא מביאה מעשה נוסף, העוסק בשכר יין נסך:

מנהג מוכרי היין באותם ימים היה, לתת לקונים גם את החביות במחיר היין.

והנה, אבוה דרב אחא בריה דרב איקא הוה סה-ב

91. "מאונא לאונא": ממסע למסע, מהלך יום אחד. רש"י.

אמנם, אם יכול להשיג מזון גם בחצי היום, יכול השוכר לעכב עליו מלהניח אפילו מזונות יום אחד. תוספות (בבא מציעא עט' ב').

92. אמנם אם השוכר הוא מסוג האנשים שדרכם

נוסע, יקרים יותר, יכול החמר לעכב בעדו מלקחת עבורו אוכל מרובה. רבינו יהונתן (בשיטה מקובצת, בבא מציעא עט' ב').

90. אף על פי שיצטרך לקנות ביוקר את המזונות במהלך הדרך, בכל זאת יכול השוכר לומר, אין לך להטעינה יותר מדאי, שלא תוכל ללכת מהר, כשארצה למהר אותה. שם.